

EXPLORAREA INTENȚIILOR DE MIGRAȚIE ALE STUDENȚILOR DIN ÎNVĂȚĂMÂNTUL PROFESIONAL ȘI SUPERIOR: ANALIZĂ COMPARATIVĂ

Mariana CRÎȘMARU, doctor în sociologie,
Cercetător științific coordonator,
Centrul de Cercetări Demografice,
Institutul Național de Cercetări Economice,
Academia de Studii Economice din Moldova
E-mail: mariana.crismaru@yahoo.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2802-5376>

DOI: <https://doi.org/10.36004/nier.cdr.18.20>

Abstract. *In the context of demographic decline, which has significantly reduced the number and proportion of young people in the general population, this study aims to estimate the migration intentions of Moldovan students enrolled in secondary and postsecondary vocational schools, as well as higher educational institutions. The research explores the influence of key factors on intentions to emigrate for study, work, or permanent residence abroad. To assess these emigration intentions, data from the sociological study "Youth Transition to Adulthood in the Context of Prolonged Crises", conducted between January and February 2023, were used. A sub-sample of 450 young individuals enrolled in vocational and higher education institutions at the time of the study was analyzed. Findings reveal that labor migration is predominant among students, particularly those in secondary technical vocational education. Furthermore, a significant link was found between migration intentions and perceptions of limited future prospects in the country. Notably, students with family members already abroad and those sceptical of Moldova's economic stability exhibit a stronger inclination to emigrate, viewing migration as a path to improved career opportunities. These findings underscore the need for comprehensive national policies focused on youth retention by aligning educational offerings with labor market demands, fostering an optimistic economic environment, and enhancing intersectoral collaboration across education, labor, and social support systems.*

Keywords: migration intentions, students, globalization.

JEL: J60, J62

UDC: 314.15-057.8(478)

Introducere. Intențiile de migrație ale tinerilor, în general, și ale celor studioși, în special, reprezintă un subiect de interes major în cercetările contemporane, având în vedere contextul globalizării și intensificarea mobilității internaționale. Într-o perioadă definită de acces crescut la diferite oportunități, tinerii beneficiază de o flexibilitate sporită în alegerea locului unde să-și continue studiile, să-și dezvolte carierele sau să se stabilească cu traiul permanent, ceea ce reflectă o transformare

semnificativă a parcursurilor de viață (Beck & Beck-Gernsheim, 2002; Arnett, 2000; Walther, 2006).

Efectele globalizării, mobilității și integrării internaționale se resimt și în modul în care tinerii din Republica Moldova își dobândesc autonomia, mulți tineri fiind implicați în migrația internațională, fie pentru muncă, fie pentru studii. Între anii 2014 și 2022, tinerii cu vârste între 15 și 34 de ani au constituit peste 40% din totalul populației migrante din Republica Moldova (BNS, 2023).

În condițiile declinului demografic, ce a determinat o reducere semnificativă a numărului și ponderii tinerilor în structura populației generale (Gagauz, et al., 2021), migrația continuă a tinerilor, în special a celor cu competențe profesionale, poate avea efecte socioeconomice, politice și culturale profunde, afectând perspectivele de dezvoltare durabilă ale Republicii Moldova. Această situație este recunoscută ca fiind problematică în mod special pentru țările cu economii în tranziție și resurse limitate, precum și care se confruntă cu provocări economice majore (Banca Mondială, 2019).

În acest context, investigarea intențiilor de emigrare ale tinerilor aflați în diverse etape ale formării profesionale devine o componentă critică pentru analiza dinamicii pieței forței de muncă și a factorilor ce influențează mobilitatea externă a capitalului uman calificat. O analiză amplă în acest domeniu va permite monitorizarea detaliată a tendințelor de emigrare în rândul tinerilor specialiști și va genera un set de date empirice esențiale pentru fundamentarea politicilor publice. Aceste politici pot fi orientate atât spre diminuarea „exodului creierelor” prin menținerea tinerilor specialiști în economia națională, cât și spre creșterea competitivității țării printr-o gestionare eficientă a capitalului uman de înaltă calificare.

Revizuirea literaturii. Analiza literaturii de specialitate și a studiilor existente evidențiază complexitatea factorilor ce influențează migrația și a paradigmatelor teoretice utilizate pentru a explica procesele decizionale ale tinerilor privind viitorul lor personal și profesional. Fenomenul migrației rămâne extrem de relevant, întrucât factorii de tip „push-pull” folosiți de țările dezvoltate pentru a atrage lucrători calificați, împreună cu eforturile țărilor în dezvoltare de a inversa fluxurile migratorii și a reține capitalul uman, ar putea fi optimizate printr-o înțelegere aprofundată a provocărilor cu care se confruntă tinerii.

Studiile au arătat că condițiile macroeconomice influențează semnificativ migrarea populației, în special prin creșterea disparităților de venit între diferite țări. Aceste diferențe economice, de multe ori, sunt factorii determinanți care stimulează fluxurile migratorii, fiind în mare parte o reacție la inegalitățile economice existente, precum și la oportunitățile limitate de dezvoltare personală și profesională în țările de origine (Urbanski, 2022; Banca Mondială, 2019).

Raportul Băncii Mondiale, axat pe migrație și fenomenul „exodului de creiere”, evidențiază rate ridicate de emigrare în țările cu venituri mai mici și subliniază o corelație puternică între nivelul de dezvoltare economică și tendințele migratorii. Analiza datelor indică faptul că 55% dintre persoanele cu studii superioare din Bosnia și Herțegovina, peste 40% din Armenia și Letonia și aproape

40% din Albania, Kazahstan, Moldova, Macedonia de Nord și România au optat pentru emigrare. Exodul forței de muncă înalt calificate reprezintă o provocare semnificativă pentru țările de origine, cu precădere pentru cele care se confruntă cu pierderi constante de capital uman. Această tendință nu este explicată doar prin alegerile individuale, ci semnalează probleme structurale profunde, care limitează capacitatea acestor state de a oferi oportunități de creștere și de a reține tinerii specialiști pe piața muncii locală (Banca Mondială, 2019).

În același context, având în vedere amploarea și impactul fenomenului migrației, acesta a devenit unul dintre cele mai intens studiate și dezbătute subiecte în Republica Moldova, atât în mediul academic, cât și la nivelul factorilor de decizie din diverse instituții. De peste trei decenii, acest fenomen este definit în principal de emigrarea internațională a populației, în timp ce fluxul de imigrare rămâne considerabil mai redus (BNS, 2023). Studiile relevă că factorii economici, mai ales migrația în scop de muncă, constituie principala motivație a acestui fenomen, determinată de lipsa oportunităților de angajare și de nivelul scăzut al salariilor pe piața muncii din Republica Moldova (IDIS „Viitorul”, 2008; ANOFM, UNDP, 2018; OIM, 2020). Este alarmantă ponderea ridicată a tinerilor în fluxul anual de emigranți, variind între 47% și 41% în perioada 2014-2021 (BNS, 2023). Motivele emigrării din Republica Moldova, similare cu cele din alte țări, precum salariile mici și dorința unui viitor mai bun pentru copii, sunt amplificate de facilități legale și conexiuni informale specifice. Cetățenia română, deținută de un număr mare de moldoveni, oferă acces la servicii educaționale și pe piața muncii din UE, iar rețeaua diasporei sprijină fluxul de migrație (Fundatia Europeană de Formare, 2021).

În plus, în ultimii ani, procesele migratorii au fost impulsionate de politicile de „deschidere” adoptate de anumite țări, atât în ceea ce privește piața serviciilor educaționale (Grigoraș, 2014), cât și piețele muncii pentru anumite categorii de populație, în special pentru tineri (Tabac, 2021; Poalelungi, 2011). În acest context, migrația în scop educațional a devenit o formă strategică de mobilitate internațională pentru tinerii din Republica Moldova, evidențiindu-se printr-o creștere constantă (BNS, 2023). Această tendință facilitează nu doar accesul la sisteme educaționale avansate, dar și oportunitatea ulterioară de integrare socioprofesională în țări cu un nivel de trai ridicat.

De asemenea, o serie de studii s-au concentrat pe analiza intențiilor de emigrare ale grupurilor distincte, precum tinerii aflați în proces de formare profesională. Conform acestor cercetări, studenții care au părinți aflați în străinătate manifestă o intenție mai ridicată de a emigra, indicând existența unui model de migrație intergenerațională. Această dinamică sugerează că experiențele părinților contribuie la socializarea tinerilor, influențându-le orientările viitoare spre migrație (Turcan, 2011).

Rezultatele unui alt studiu evidențiază o corelație semnificativă între orientările migraționiste ale studenților din ultimul an de studii și domeniile lor de specializare. Studenții din domeniile economice și politice manifestă cele mai ridicate intenții de emigrare, în contrast cu cei din specialități tehnice, care prezintă o predispoziție mai scăzută. Aceste concluzii sugerează că specializările academice influențează percepțiile

și intențiile legate de migrație ale studenților, ceea ce poate avea implicații importante pentru politicile educaționale (Gorban, 2009).

Studiul „Migrația potențială a studenților în context comparativ: țări-regiuni-universitate” a examinat profilul de migrație potențială al studenților români în raport cu comunitățile studentești din alte opt țări europene, utilizând datele sondajului YMOBILITY. Rezultatele indică faptul că motivația de migrație a studenților români se aliniază modelului caracteristic țărilor de emigrare, fiind influențată de factori economici, precum salariile și oportunitățile de carieră. Astfel, s-a evidențiat un grad înalt de nemulțumire în rândul studenților români legat de perspectivele profesionale pe plan intern, în contrast cu studenții din alte țări (Germania, Marea Britanie, Suedia), care migrează preponderent din motive educaționale și de dezvoltare a competențelor. În plus, migrația pentru un stil de viață este semnificativă în Germania, Suedia și Irlanda. Un alt factor important este capitalul social, unde rețelele de rude și prieteni din străinătate influențează deciziile de migrare (Sandu, 2020).

Metodologia cercetării. Scopul acestui studiu este de a realiza o analiză detaliată a intențiilor de emigrare în rândul tinerilor care urmează studii în instituții de învățământ profesional tehnic secundar, postsecundar (colegii) și superior. În vederea evaluării intențiilor de emigrare au fost utilizate datele studiului sociologic „Tranziția tinerilor la viața de adult în condițiile crizelor prelungite”, realizat în perioada ianuarie-februarie 2023. A fost delimitat un sub-eșantion de 450 de tineri, încadrați la momentul realizării studiului în instituții de învățământ profesional și superior. Studiul s-a desfășurat în 21 de localități, incluzând 9 orașe și 12 sate, având la bază un eșantion combinat. Drept criterii de stratificare au servit zonele geografice (nord, centru, sud) și mediul de reședință (urban/rural). În ultima etapă de selecție a respondenților, au fost utilizate cote calculate. Culegerea informației s-a realizat atât prin metoda interviului direct, cât și prin intermediul unei platforme specializate. Caracteristicile respondenților incluși în analiză sunt prezentate în *Tabelul 1*.

Tabelul 1. Caracteristicile respondenților pe tipuri de instituții de învățământ

	Elev instituție de învățământ profesional tehnic secundar	Student instituție de învățământ profesional tehnic postsecundar	Student instituție de învățământ superior	Total
Feminin	23.7	79.6	86.4	65.5
Masculin	76.3	20.4	13.6	34.5
15-19 ani	94.1	89.8	11.9	60.4
20-29 ani	5.2	8.8	68.9	31.4
30-35 ani	0.7	1.5	19.2	8.2
Total	n=136	n=137	n=177	n=450

Sursa: datele studiului sociologic „Tranziția tinerilor la viața de adult în condițiile crizelor prelungite”, 2023

În procesul de analiză a fost utilizată regresia logistică multinomială, analizează relația dintre o variabilă dependentă categorică și una sau mai multe variabile independente. Variabila dependentă: intenții de emigrare, separat *la studii*,

la muncă și pentru a se stabili cu traiul permanent, opțiunile de răspuns: **da, nu** și **nu sunt sigur/ă**. Varianta de răspuns **nu** este specificată drept categorie de referință. Variabilele independente utilizate în modelul de regresie sunt: elev școală profesională (0=elev școală profesională, 1=altceva); student colegiu (0=student colegiu, 1=altceva); student universitate (0=student universitate, 1=altceva); o persoană poate să trăiască bine în țara noastră (0=dezacord, 1=de acord); școala pregătește pentru piața muncii (0=dezacord, 1=de acord); cum vede viitorul țării (0=pesimist, 1=optimist).

Rezultate principale. Analiza generală a rezultatelor studiului evidențiază o situație alarmantă în privința intențiilor de emigrare ale tinerilor studioși, conturate pe trei dimensiuni distincte: emigrarea pentru studii, pentru muncă și pentru stabilirea permanentă în străinătate. Aceste date devin deosebit de relevante atunci când sunt corelate cu tipurile de instituții de învățământ frecventate de tineri (Tabelul 2). Conform rezultatelor obținute, o proporție semnificativă dintre tinerii care studiază la instituții de învățământ profesional tehnic secundar manifestă *intenția de a emigra în căutarea unui loc de muncă* (74%), fapt ce subliniază gradul ridicat de nesiguranță și lipsă de oportunități perceput de aceștia în țară. De asemenea, 61% dintre studenții colegiilor și 45% dintre cei care studiază la universități își exprimă dorința de a căuta oportunități de muncă în străinătate. Prin urmare, tinerii din învățământul profesional tehnic par a fi cei mai afectați de dorința de a emigra, ceea ce poate fi interpretat ca o reflectare a percepției lor asupra oportunităților limitate de angajare și dezvoltare profesională în țară.

Intențiile de emigrare pentru studii în rândul respondenților sunt mai puțin pronunțate comparativ cu dorințele de emigrare pentru muncă și sunt similare ca amploare cu intențiile de a se stabili permanent în străinătate. Analiza datelor relevă o distribuție variată a acestor intenții în funcție de tipul de instituție de învățământ. Printre studenții de la colegii, se observă o proporție mai mare a celor care aspiră la studii în străinătate, cu 39% dintre respondenți exprimând o astfel de intenție. În contrast, doar 24% dintre elevii școlilor profesionale manifestă interes pentru emigrarea în scop educațional, iar procentul scade la 18% în rândul studenților din instituțiile de învățământ superior. Aceste rezultate sugerează că, deși există interes pentru emigrarea la studii, acesta este considerabil mai scăzut comparativ cu intențiile de emigrare pentru muncă, ceea ce poate reflecta priorități diferite în rândul tinerilor în funcție de parcursul lor educațional.

Intențiile de emigrare în vederea stabilirii unei reședințe permanente în străinătate se situează la un nivel comparabil cu intențiile tinerilor de a urma studii în afara țării. Analiza datelor sugerează că aceste intenții sunt cele mai pronunțate în rândul studenților de la colegii (40%). Pe locul următor, în ceea ce privește ponderea intențiilor de emigrare pentru a se stabili cu traiul peste hotare, se află elevii din școlile profesionale (29%), iar cel mai mic procent se înregistrează în rândul studenților de la universități (22%), unde se remarcă o disponibilitate mai mare de a rămâne în țară.

Este de remarcat faptul că, luând în considerare și procentul tinerilor indeciși cu privire la viitorul lor în țară, dintre care o parte semnificativă ar putea prezenta un potențial ridicat de a opta pentru emigrare, fie în scop de muncă, studii sau pentru

stabilire permanentă în străinătate, perspectiva retenției capitalului uman devine considerabil mai nefavorabilă. Această incertitudine a tinerilor cu privire la viitorul lor în contextul național sugerează o provocare majoră pentru politicile de integrare socioprofesională, punând în discuție sustenabilitatea dezvoltării pe termen lung a capitalului uman.

Tabel 2. Intenții de emigrare ale tinerilor studioși pe tipuri de instituții de învățământ

	Elev instituție de învățământ profesional tehnic secundar	Student instituție de învățământ profesional tehnic postsecundar	Student instituție de învățământ superior	
Intenții de emigrare la studii				Total
Da	23.9%	39.4%	18.6%	26.6%
Nu sunt sigur/ă	29.9%	38.0%	37.8%	35.4%
Nu	46.3%	22.6%	43.6%	37.9%
Intenții de emigrare la muncă				Total
Da	73.9%	61.0%	45.4%	58.8%
Nu sunt sigur/ă	16.4%	25.7%	33.3%	25.9%
Nu	9.7%	13.2%	21.3%	15.3%
Intenții de emigrare pentru a se stabili cu traiul permanent				Total
Da	28.6%	39.7%	22.4%	29.6%
Nu sunt sigur/ă	45.9%	39.0%	48.3%	44.7%
Nu	25.6%	21.3%	29.3%	25.7%

Sursa: datele studiului sociologic „Tranziția tinerilor la viața de adult în condițiile crizelor prelungite”, 2023

Intențiile de emigrare pentru studii și muncă au fost supuse unei analize detaliate prin aplicarea regresiei multinomiale logistice, având ca scop identificarea factorilor determinanți care cresc probabilitatea de a aparține acestor grupuri. Analiza regresională confirmă, în mare parte, datele anterioare, dar identifică, de asemenea, factori adiționali care contribuie la creșterea probabilității de a face parte din grupul tinerilor cu intenții sporite de emigrare (Tabelul 3).

Printre acești factori, determinantul cu cel mai mare impact asupra probabilității de a fi clasificat în categoria tinerilor cu intenții de emigrare pentru studii este variabila ”student la colegiu”, cu un raport de șanse de 4.1. În plus, tinerii care consideră că sistemul educațional actual nu îi pregătește corespunzător pentru piața muncii au o probabilitate crescută de a manifesta intenții de emigrare pentru studii, având un raport de șanse de 2.0 comparativ cu cei care cred că învățământul din Republica Moldova este aliniat cerințelor pieței muncii. De asemenea, percepția tinerilor asupra viitorului țării constituie o vulnerabilitate semnificativă în contextul intențiilor de emigrare, cu cât perspectiva asupra viitorului este mai pesimistă, cu atât cresc șansele ca tinerii să manifeste intenții de emigrare în străinătate.

Aceste variabile sunt, de asemenea, statistic semnificative pentru a fi plasate în categoria ”nu sunt sigur/ă” privind decizia de a emigra pentru studii. Statutul de student la colegiu, precum și convingerea că școala nu oferă o pregătire adecvată pentru piața

muncii, pot genera o ambivalență față de decizia de a emigra, amplificând incertitudinea cu privire la oportunitățile disponibile.

Tabelul 3. Factorii determinanți ai intențiilor de emigrare la studii

		B	Std. Error	Wald	Sig.	Exp(B)
Da	Intercept	-0.901	0.304	8.803	0.003	
	Elev școală profesională	0.174	0.317	0.300	0.584	1.190
	Student colegiu	1.420	0.319	19.790	0.000*	4.136
	O persoană poate să trăiască bine în țara noastră	0.515	0.300	2.957	0.086	1.674
	Școala nu pregătește pentru piața muncii	1.001	0.293	11.679	0.001***	2.721
	Are pe cineva din membrii familiei peste hotare	-0.139	0.259	0.287	0.592	0.870
	Cum vede viitorul țării	-0.662	0.284	5.435	0.020*	0.516
Nu sunt sigur/ă	Intercept	0.100	0.252	0.156	0.693	
	Elev școală profesională	-0.444	0.278	2.551	0.110	0.641
	Student colegiu	0.664	0.293	5.143	0.023*	1.943
	O persoană poate să trăiască bine în țara noastră	0.860	0.273	9.930	0.002**	2.363
	Școala nu pregătește pentru piața muncii	0.619	0.276	5.006	0.025*	1.856
	Are pe cineva din membrii familiei peste hotare	-0.495	0.235	4.416	0.036*	0.610
	Cum vede viitorul țării	-0.773	0.260	8.849	0.003**	0.462
*** p < 0,001; ** p < 0,01; * p < 0,05						

Sursa: datele studiului sociologic „Tranziția tinerilor la viața de adult în condițiile crizelor prelungite”, 2023

Analiza regresională multinomială logistică a factorilor determinanți ai intențiilor de emigrare în scopuri de muncă, evidențiază un set de variabile sociodemografice și atitudinale care influențează semnificativ probabilitatea de a planifica emigrarea. Rezultatele arată că elevii din școlile profesionale prezintă cea mai mare predispoziție de a intenționa emigrarea pentru muncă, raportul de șanse fiind de 3.6. Această predispoziție crescută poate fi explicată prin structura educațională a școlilor profesionale, care, deși furnizează competențe practice, limitează accesul tinerilor la oportunități locale de dezvoltare profesională, locuri de muncă atractive și stabilitate economică. De asemenea, tinerii care percep oportunități de trai nefavorabile în țară prezintă o probabilitate mai mare de a intenționa emigrarea în scopuri de muncă, raportul de șanse fiind de 2.2 (*Tabelul 4*). Această percepție reflectă o posibilă dezamăgire față de perspectivele economice și sociale oferite la nivel național, alimentând intențiile de emigrare în căutarea unor condiții de viață mai favorabile.

Un alt determinant semnificativ al intenției de emigrare la muncă este prezența rudelor apropiate în străinătate, cu un raport de șanse de 1.9. Această probabilitate crescută se poate asocia cu existența unei rețele de suport, care nu doar facilitează accesul la

informații privind oportunitățile de muncă în alte țări, dar oferă și sprijin logistic și emoțional, necesar pentru o tranziție mai ușoară în mediul de destinație.

Tabelul 4. Factorii determinanți ai intențiilor de emigrare la muncă

		B	Std. Error	Wald	Sig.	Exp(B)
Da	Intercept	0.032	0.295	0.012	0.914	
	Elev școală profesională	1.305	0.371	12.358	0.000***	3.688
	Student colegiu	0.669	0.339	3.896	0.048*	1.952
	O persoană poate să trăiască bine în țara noastră	0.800	0.375	4.548	0.033*	2.226
	Școala nu pregătește pentru piața muncii	0.289	0.344	0.708	0.400	1.336
	Are pe cineva din membrii familiei peste hotare	0.682	0.290	5.518	0.019*	1.978
	Cum vede viitorul țării	0.281	0.314	0.798	0.372	1.324
*** p < 0,001; ** p < 0,01; * p < 0,05						

Sursa: datele studiului sociologic „Tranziția tinerilor la viața de adult în condițiile crizelor prelungite”, 2023

Discuții și concluzii. Migrarea în scop de muncă este predominantă în rândul tinerilor din Republica Moldova, în mod deosebit pentru cei care urmează studii în instituțiile de învățământ profesional tehnic secundar. Acești tineri percep oportunitățile de angajare în țară ca fiind insuficiente pentru a permite o dezvoltare profesională și economică stabilă, un aspect evidențiat și de alte cercetări care indică factorii economici și discrepanțele de venituri drept determinanți principali ai migrației din economiile în tranziție și care se confruntă cu probleme economice majore (Banca Mondială, 2019). Astfel, lipsa perspectivelor economice locale contribuie substanțial la formarea intențiilor de emigrare în rândul tinerilor, care văd în migrare o soluție pentru atingerea obiectivelor lor profesionale și financiare.

Studiul subliniază că percepția tinerilor asupra calității pregătirii pentru piața muncii și viitorul național influențează semnificativ intențiile de migrațiune la studii. Cei care consideră că sistemul educațional nu le oferă o pregătire adecvată sunt mult mai predispuși să emigreze în acest scop, ceea ce sugerează o critică tot mai accentuată a tinerilor față de structurile educaționale naționale. În contextul globalizării și individualizării, tinerii devin mai sensibili la oportunitățile oferite de alte țări, unde văd medii de muncă și dezvoltare profesională mai promițătoare. Această orientare este amplificată de insecuritatea economică și flexibilizarea parcursurilor de viață, care accentuează percepția oportunităților limitate în context național.

Migrarea tinerilor din Republica Moldova are o componentă intergenerațională puternică, experiențele migratorii ale părinților sau rudelor apropiate acționând adesea ca un catalizator pentru intențiile de emigrare. Tinerii care au membri de familie stabiliți în străinătate manifestă o predispoziție mai mare pentru migrarea în scop de muncă, sugerând o rețea de sprijin transnațională care facilitează accesul la

oportunități în alte țări. Aceste rețele transnaționale oferă tinerilor nu doar suport logistic, dar și un capital social care le permite să acceseze informații despre oportunitățile externe și să gestioneze mai eficient tranziția către piața muncii internațională.

Studiul relevă o nevoie urgentă de dezvoltare a unor politici naționale care să sprijine integrarea tinerilor pe piața muncii și să le ofere perspective de carieră atractive. O strategie eficientă ar trebui să vizeze îmbunătățirea calității educației, în special în privința pregătirii practice pentru cerințele pieței muncii locale, și să promoveze un climat economic optimist. Totodată, este necesară o abordare intersectorială a politicilor de tineret, combinând educația, piața muncii și protecția socială, pentru a contribui la reducerea intențiilor de migrație și la stimularea participării active a tinerilor la dezvoltarea comunității locale.

Notă: *Articolul a fost elaborat în cadrul programului de cercetare “Tranziția demografică în Republica Moldova: particularități, implicații socioeconomice și consolidarea rezilienței demografice (TDRM, 2024-2027)”.*

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

- ANOFM, UNDP. (2018). *Migrația forței de muncă și impactul asupra pieței muncii din Republica Moldova*.
https://anofm.md/files/elfinder/Nota%20analitica_final_2%20%281%29.pdf
- Arnett, J. J. (2000). Emerging adulthood: A theory of development from the late teens through the twenties. *American Psychologist*, 55(5), 469-480.
<https://doi.org/10.1037/0003-066X.55.5.469>
- Barsbai, T., Rapoport, H., Steinmayr, A., & Trebesch, C. (2017). The Effect of Labor Migration on the Diffusion of Democracy: Evidence from a Former Soviet Republic. *American Economic Journal: Applied Economics*, 9(3), 36-69.
- Beck, U., & Beck-Gernsheim, E. (2002). *Individualization. Institutionalized Individualism and Its Social and Political Consequences*. London: SAGE.
- Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova (BNS). (2023).
<https://statistica.gov.md/>, <https://statistica.gov.md/ro/banca-de-date-statistice-78.html>
- Bulgaru, M. (2009). Rezultate ale cercetărilor din cadrul proiectului intas „Tranziții ale copilăriei și tineretului într-o societate în transformare: Cazul Republicii Moldova”. *Studia Universitatis Moldaviae. Seria Științe Sociale*, 3(23), 45-57.
- Carling, J. (2002). Migration in the age of involuntary immobility: Theoretical reflections and Cape Verdean experiences. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 28(1), 5-42. <https://doi.org/10.1080/13691830120103912>
- Ciuplan-Dragomirescu, L. (2019). International migration of youth in cross-border areas. *Performantica*, 35, 96-103.
- Fundația Europeană de Formare. (2021). *Fișa de țară privind migrația și competențele Moldova*. www.etf.europa.eu/en/publications-and-resources/publications/
- Gagauz, O., Buciuceanu-Vrabie, M., Pahomii, I., Știrba, V., Tabac, T., & Grigoraș, E. (2021). *Populația Republicii Moldova la 30 de ani de independență: provocări*

- principale și politici necesare*. Institutul Național de Cercetări Economice. Chișinău: INCE. <https://doi.org/10.36004/nier.ccd.2021.978-9975-89-248-3>
- Generations and Gender Programme (GGP). (2020). <http://www.ggp-i.org/add-bibliography.html>
- Gherheș, V., Dragomir, G.-M., & Cernicova-Buca, M., (2020). Migration Intentions of Romanian Engineering Students. *Sustainability*, 12(12). 1-31. <https://doi.org/10.3390/su12124846>
- Gorban, A. (2009). Orinetările migraționiste ale studenților diferitor specialități de studii (pe baza datelor studiului sociologic). *Moldoscopia*, 1(44), 51-61.
- Cordis - EU research results. (n.d.). <https://cordis.europa.eu/project/id/649491>
- Grigoraș, E. (2014, 16-17 octombrie). Factorii migrării la studii a studenților din Republica Moldova. In: *Creșterea economică în condițiile globalizării*. Sesiunea științifică: *Structura demografică și calitatea potențialului uman*: conferința internațională științifico-practică (Ediția a IX-a, pp. 95-100). Institutul Național de Cercetări Economice. Chișinău: INCE.
- IDIS „Viitorul”. (2008). *Migration trends and policies in the Black Sea region: Cases of Moldova, Romania and Ukraine*. Chișinău.
- International Organization for Migration (IOM). (2020). *Migrația în scop de muncă: Profilul și provocările actuale ale lucrătorilor migranți moldoveni în principalele țări de destinație*. Chișinău.
- Poalelungi, O. (2011). Aspecte ale migrației intelectuale din Republica Moldova. In: *Brain Drain. Cazul Republicii Moldova*: culeg. de art. (pp. 38-42). Chișinău.
- Sandu, D. (2020). *Migrația potențială a studenților în context comparativ: țări-regiuni-universitate*. https://www.researchgate.net/publication/346401724_Migratia_potentiala_a_studentilor_in_context_comparativ_tari-regiuni-universitate_2020
- Tabac, T. (2021). International migration and population changes in Moldova. *Economy and Sociology*, 2, 94-102.
- Tabac, T., & Gagauz, O. (2021). Migration from Moldova: Trajectories and Implications for the Country of Origin. In: M. Denisenko, S. Stroza, & M. Light. (Eds.), *Migration from the Newly Independent States* (143-168). Societies and Political Orders in Transition. Cham: Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-030-36075-7_7
- Țurcan, V. (2011). Tineretul studios și experiența migraționistă. In: *Brain Drain. Cazul Republicii Moldova*: culeg. de art. (pp. 118-129). Chișinău.
- Urbanski, M. (2022). Comparing Push and Pull Factors Affecting Migration. *Economies*, 10(1), 21. <https://doi.org/10.3390/economies10010021>
- Walther, A. (2006). Regimes of youth transition: Choice, flexibility and security of young people's experiences across different European contexts. *Nordic Journal of Youth Research*, 14(2), 119-139. <https://doi.org/10.1177/1103308806062737>
- World Bank Group. (2019). *Migration and Brain Drain*. Europe and Central Asia Economic Update. Washington, DC, USA. <http://documents.worldbank.org/curated/en/657051570692065211/World-Bank-ECA-Economic-Update-Fall-2019>